

20.YÜZYIL ÖZELİNDE BAZI GELENEKSEL KADIN GIYSİLERİNİN KORUNARAK SAKLANMASI

PRESERVATION AND STORAGE OF SOME TRADITIONAL WOMEN'S CLOTHES, SPECIALLY DURING THE 20TH CENTURY

Ayşe Gamze ÖNGEN*

ÖZ: Türklerde giyim-kuşam, önemli kültürel bir değer olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle, tarihi giysilerin bilinirliğini sağlamak adına, bu eserlerin gelecek nesillere aktarılabilmesi için korunarak saklanmaları gerekir. Bu çalışma, tarihi giysilerin korunarak saklanması ve sergilenmesi için uygun çevresel koşulların sağlanmasının önemini vurgulamaktadır. Çünkü giysilerin saklandığı veya sergilendiği ortamların çevresel koşulları, eserlerin zarar görmesinde önemli bir etkidir. Ayrıca, insan faktörü de giysiler üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Çalışma kapsamında, 20. yüzyıla ait özel bir koleksiyonda yer alan 50'ye yakın kadın giysi örneğinden seçilen 3 eser incelenmiştir. Geleneksel kadın giysi örneklerinin incelenme amacı, bu eserlerin doğal malzemelerle üretilmelerinden kaynaklanan olumsuz çevresel faktörlerden, nasıl etkilendiklerini tespit etmektir. Bu şekilde, kadın giysilerinin saklandığı koşulların elverişsizliği ve olumsuz faktörlerin eserler üzerindeki tahribatıyla birlikte, özellikle insan faktörünün etkisinin de önemli olduğu görülmektedir. Zira ülkemizde evlerde elverişsiz koşullarda konservasyon bilgisine sahip olmayan kişiler tarafından saklanan birçok kültürel değer in olduğu düşünüldüğünde, koruyucu konservasyon bilgilerinin paylaşılması ve görsel verilerle desteklenmesi önemli bir hedeftir. Ayrıca, günümüze kadar ulaşabilen tarihi giysilerin daha fazla yıpranmaması için gerekli yöntemler, gelişen teknolojik bilgilerden faydalanılarak eserler incelenmiştir. Bu bağlamda, tekstillerin ömürlerini uzatmaya yönelik önemli bilgilerin gelecek nesillere aktarılması hedeflenmiştir. Ancak, tarihi giysilerin korunması için uygulanan koruyucu yöntemlere dair sınırlı sayıda bilimsel çalışma bulunmaktadır. Bu nedenle, çalışmanın literatüre özgün bir katkı sağlaması hedeflenmiştir. Ayrıca kültürel varlıklarımızın gelecek kuşaklara aktarılmasını güvence altına almak adına koruyucu konservasyon yöntemlerinin daha geniş bir perspektifte ele alınması gerektiği vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın giysisi, cepken, şalvar, entari, konservasyon.

ABSTRACT; Clothing stands out as an important cultural value in Turks. In this context, it is necessary to preserve historical clothes so that they can be passed on to future generations. This study emphasizes the importance of providing appropriate environmental conditions in the context of preserving and exhibiting historical clothing. Because the conditions of the environments where the clothes are stored or exhibited stand out as a critical factor in damage to the works. Similarly, the negative effects of the human factor on clothing cannot be ignored. Within the scope of the study, 3 works selected from nearly 50 women's traditional clothing samples in a private collection of the 20th century were examined. The purpose of examining traditional clothing samples is to determine how these works are affected by negative environmental factors resulting from their production with natural materials. In this way, the unfavorable conditions in which women's clothing is stored and the effects of negative factors on the destruction of artifacts are especially concentrated on the human factor. Considering that

* Doç. Dr.- İstanbul-gamzeongen@gmail.com (Orcid: 0000-0002-2639-7777)

there are many cultural values kept in our country under unfavorable conditions at home by people who do not have conservation knowledge, sharing conservation information and supporting it with visual data is an important goal. In addition, the methods necessary to prevent further wear and tear of historical clothes that have survived to the present day have been examined using developing technology. In this context, it is aimed to transfer important information to extend the life of textiles to future generations. However, there are limited scientific studies on the protective methods applied to preserve historical clothing. Therefore, the study is aimed to make a unique contribution to the literature. It was also emphasized that protective conservation methods should be considered from a broader perspective in order to ensure the transfer of our cultural assets to future generations.

Keywords: *Women's clothes, cepken, shalwar, entari, conservation.*

Giriş

İnsanoğlu yaşamını sürdürebilmek için temel ihtiyaçlarının yanı sıra bilim, kültür, tarih gibi üstyapıyı oluşturan öğelere gereksinim duymuştur. Üstyapının içinde yer alan geleneksel sanat eserlerimiz, insanlığa ait olan, genellikle anonim özellik gösteren “kültürel miras” olarak tanımladığımız, tarihi değerlerimizdir. İnsanoğlunun ortak mirası olan bu kültürel değerlerimizin, gelecek kuşaklara tanıtılabilmesi için korunarak saklanması çok önemlidir.

Tarihi tekstil objeleri, çoğunlukla organik yapıya sahip olmaları nedeniyle, üretildiği andan itibaren yıpranmaya başlarlar. Bu nedenle, tarihi tekstillerin depolandıkları ve sergilendikleri ortamlarda da farklı olumsuz etkilere maruz kaldıklarında bu yıpranma süreci hızlanmaktadır. Ayrıca tarihi tekstillerin yıpranmasına neden olan insan etkeni de önemli başka bir olumsuz faktördür. Eserlerin yıpranmaması adına uzman kişiler tarafından yapılan koruyucu konservasyon yöntemlerinin uygulanması, çok önemlidir. Özellikle eserle ilgilenen kişinin yetersiz bilgi ve tecrübesizliği, eser üzerinde gerekli güvenliği oluşturmaması ve ilgisizliği, eserde geriye dönüşü olmayan hasarlara neden olmaktadır.

Tarihi tekstillerin, saklandığı ve sergilendiği ortamda var olan nem, ısı, doğal-yapay ışık, gazlar, partiküller ve çeşitli mikroorganizmalarla, kemirgenlere vb. gibi zararlı faktörlere maruz kalmaları sonucunda, eserler zarar görebilmektedir. Bu nedenle tarihi tekstillerin yapısal özelliğinden kaynaklanan bozulmaları engelleyebilmek veya bozulma sürecini yavaşlatabilmek için zararlı çevre ve insan etkilerinin kontrol altına alınması gerekmektedir. Özellikle birçok müze ve özel koleksiyonlarda saklanan tarihi tekstillerin zararlı faktörlerinden etkilenmemesi adına bu alanda bilgili, eğitilmiş kişi ve kurumlar tarafından gelişen teknolojilerden de faydalanarak gerekli önlemler alınmaktadır. Ancak ülkemizde evlerde elverişsiz koşullarda konservasyon bilgisine sahip olmayan kişiler tarafından saklanan birçok kültürel değer olduğu düşünüldüğünde, koruyucu konservasyon bilgilerinin paylaşılması ve görsel verilerle desteklenmesi bu çalışmada hedeflenmiştir.

Çalışma kapsamında, 20. yüzyıla ait özel bir koleksiyonda yer alan 50'ye yakın kadın giysi örneğinden seçilen 3 eser incelenmiştir. Geleneksel kadın giysi örneklerinin incelenme amacı, bu eserlerin doğal malzemelerle

üretilmelerinden kaynaklanan olumsuz çevresel faktörlerden nasıl etkilendiklerini tespit etmektir. Bu şekilde, kadın giysilerinin saklandığı koşulların elverişsizliği ve olumsuz faktörlerin eserler üzerindeki tahribatıyla birlikte, özellikle insan faktörünün etkileri de incelenecektir. Ayrıca tarihi giysilerin daha fazla yıpranmaması için gerekli yöntemlerin araştırılmasında, gelişen teknolojik bilgilerden de faydalanılacaktır. Bu bağlamda, tekstillerin ömürlerini uzatmaya yönelik önemli bilgilerin gelecek nesillere aktarılması hedeflenmiştir. Ancak, tarihi giysilerin korunması için uygulanan koruyucu yöntemlere dair sınırlı sayıda bilimsel çalışma bulunmaktadır. Bu nedenle, çalışmanın literatüre özgün bir katkı sağlaması hedeflenmiş ve kültürel varlıklarımızın gelecek kuşaklara aktarılmasını güvence altına almak adına koruyucu konservasyon yöntemlerinin daha geniş bir perspektifte ele alınması gerektiği vurgulanmıştır.

1. Tekstillerin Yıpranmasına Neden Olan Faktörler

Genellikle kullanım amaçlı üretilmiş olan tekstiller, farklı hammaddelerden oluşmuş yapılara sahiptir. Bu nedenle tekstillerde kullanılan elyafın yapısal özelliğinden kaynaklanan yıpranmaların engellenmesi ve bu süreci yavaşlatabilmek için eserle ilgilenen kişilerin olumsuz insan ve çevre faktörlerine dikkat etmeleri gerekmektedir. Müzelerde ve özel koleksiyonlarda bulunan tekstil eserlerinin saklanmasında (depolama) ve sergilenmesinde olumsuz çevre koşullarına maruz bırakılmamasına özen gösterilmelidir. Böylelikle doğal tekstil lifinin yapısal özelliği nedeniyle üretildiği andan itibaren başlayan bozulmaların yavaşlatılması sağlanabilir. Bu nedenle tarihi eserlerin bu alanda gerekli bilgi ve eğitime sahip uzman kişi ve kurumlar tarafından korunarak saklanması gerekmektedir.

Tarihi tekstillerin yıpranmasına neden olan zararlı çevresel faktörler sırasıyla; Bağıl nem, ışık, sıcaklık, havadaki çeşitli gazlar, atmosferik kirleticiler, toz, biyolojik etkenler olarak görülmektedir.

1.1. Bağıl Nem

Havada bulunan belirli bir hacimdeki, mutlak nemin, aynı sıcaklıkta taşıyabileceği maksimum su buharı miktarına, oranının yüzde olarak ifadesidir. Bağıl nem ve sıcaklık birbirini etkileyen olumsuz faktörlerdir. Bir alanda nem ile sıcaklığın bir arada ve devamlı yüksek kalması, bu ortamda biyolojik etkenlerin oluşmasına neden olur. Ortamda oluşan bu biyolojik etkenler özellikle tekstillerin üzerinde kısa sürede yıpranmayı hızlandırır. Bu nedenle tekstiller için bağıl nem değeri %50 veya %55 oranında olmalıdır. Sıcaklık ise kış mevsiminde 16°C veya 17°C, yazın ise 24°C veya 25°C olmalıdır. Özellikle kış aylarında sıcaklık derecesinin 10°C altına düşmemesi gerekmektedir. Bağıl nemin ortamdaki sıcaklık ve nem (bağıl nem) değerleri termo-hygrograph'la ölçümü yapılır (Görsel-1) (Baydar, 2001: 367). Eserlerin sergilendiği veya saklandığı mekânların nem kontrolleri otomatik nemi alan veya veren ayarlayıcı aletlerle(makinalarla) yapılmaktadır.

Görsel-1: Müzeler İçin Nem ve Sıcaklık Ölçüm Aleti (URL-4)

Tekstil emdiği nem miktarı, üretildiği elyafının hammaddesinin özelliğine, ipliğin büküm sayısına ve kumaşın dokusu ile doku sıklığına göre değişmektedir. Ayrıca tekstil ürünü, içinde bulunduğu koşullar ve nem oranına göre farklılık gösterir. Örneğin yün nem çekme oranı en yüksek olan doğal tekstil lifidir. Ayrıca, farklı oranda nem çeken lifler arasında da keten, viskoz ipeği, ipek, naylon, pamuk, orlonu da sayabiliriz.

1.2. Sıcaklık

Sıcaklık, tekstillerin bozulma sürecini hızlandırarak kimyasal reaksiyonlara neden olan önemli bir etkidir. Bir ortamdaki nem (bağıl nem) dengesinin korunabilmesi için sıcaklık değerlerine dikkat edilmesi gereklidir. Nem ve sıcaklık ters oranda birbirini etkilemektedir. Bu nedenle bir ortamdaki kuru havada görülen küçük ölçüde sıcaklığın azalması veya yükselmesi tekstil yüzeyleri üzerinde çok fazla olumsuz etki yaratmamaktadır. Ancak bir ortamdaki sıcaklığın yükselerek hızla artması, (ısı vericilerin bulunması, spotlara veya doğrudan güneşiği vb. gibi) bağıl nemin düşmesine neden olacaktır. Bu da tekstil yüzeylerinin önemli ölçüde zarar görmesine neden olacaktır. Yüksek sıcaklık tekstil lifleriyle beraber ayrıca boyar maddelere de zarar vermektedir.

Cam lifi yüksek ısıya en dayanıklı lifdir. Ayrıca sıcağa dayanıklı pamuk, keten, yün, ipek, viskoz ipeği, naylon liflerini de sayabiliriz. Özellikle 150°C üzerinde sıcaklıkta pamuk ve keten lifleri ve 100°C üzerindeki sıcaklıkta yün ve ipek ısıtıldığında birçok özelliklerini kaybederler. Bu nedenle bu liflerin yüksek sıcaklığa maruz kalmamasına dikkat edilmelidir.

Eserlerin korunması için ideal sıcaklığın 15-20°C arasında olması önemlidir. Yapılan incelemeler sonucunda bu sıcaklıkta saklanan tekstillerde, lif veya boyar maddede özelliğinde bozulma görülmemiştir. Ancak ortam aydınlatmalarında kullanılan lambaların ışık ve sıcaklıkları bir araya geldiğinde eser üzerinde büyük tahribata neden olabileceği için bu kaynakların önerilen değer ölçülerinde olmasına dikkat edilmelidir (Uygur, 2000: 67).

Nem (bağıl nem) ve sıcaklık değerlerinin düzenli olarak ölçülmesi özellikle tarihi tekstil ürünlerinin korunmasında çok önemlidir.

1.3. Işık

Işık, insanın doğrudan gözle algılayabildiği elektromanyetik ışımaya denir. Işık, Latince *Lux* kelimesi ile ifade edilen uluslararası aydınlatma birimidir. Tarihi tekstillerin aydınlatılma değeri 50 Lux'ten daha fazla olmaması önerilir (URL-1).

Tekstil eserlerinin ömürlerinin uzatılmasında ışık önemli bir etken olduğu için doğal ve yapay ışığa maruz kalmamaları çok önemlidir. Işığa maruz kalan tekstillerde hassaslaşma, yapılarında bozulma ve renklerinde solmalar görülmektedir. Ultraviyole ışığı tekstil yüzeylerine çok fazla zarar verebilmektedir. Özellikle güneş ışığında olan ultraviyole ışığı, ampuller tarafından da ortama yayılmaktadır. Bu nedenle eserlerin ultraviyole ışıktan korunabilmesi için ultraviyole filtre camı kullanılmalıdır. Bu filtrelerin eserin saklandığı veya sergilendiği vitrin camı, pencerelerde veya resim çerçevelerinde kullanılması önerilir.

Tarihi tekstillerin korunması için sergilendiği ve korunduğu ortamın ışık değerinin 50 Lux olmasına dikkat edilmelidir. Müzelerde veya özel koleksiyonlarda eserlerin sergilenme sırasında ziyaretçiler tarafından görünürlüğü için kısa süreli aydınlatıldığı bu yöntemle eserin ışıktan korunması sağlanmaktadır. Ayrıca ortam kamerasının ışık seviyesi istenilen oranlarda (CCI IIC 2/5) olmalıdır. Ultraviyole ışık ölçümünün özel cihazlarla yapılması da çok önemlidir (Görsel-2,3) (URL-2).

Tekstil eserlerinde görülen indigo ve kök boyalar dışında doğal boyaların ışığa karşı hassasiyetlerinin düşük olduğu bilinmektedir. Boyada kullanılan siyah ve koyu renklerde, mordan olarak demir tuzları kullanılmaktadır. Demir tuzlarının kullanıldığı boyar madde ile boyanan lifler, ışıktan etkilenerek zarar görebilmektedir. Böylelikle doğal renklerin UV ışınlarında soldukları görüldüğü gibi düşük haslıktaki boyar maddelerin de gün ışığında soldukları tespit edilmiştir. Bu nedenle tekstil eserlerinin sergilendiği ortamda ışık kaynaklarının sergi alanının dışına yerleştirilmesiyle alınması gereken başka bir önlem olarak gösterilebilir. Tarihi tekstillerin sergilendiği alanın aydınlatma değerleri eserin hassasiyetine göre 50 veya 150 Lux arasında olmalıdır. Eserlerin ultraviyole ışınlarına maruz kalmamaları adına son yıllarda UV filtreleri kullanılmaktadır. Uzman kişiler tarafından bu filtreler sık sık kontrol edilmeli ve gerektiğinde değiştirilmelidir. Işığa duyarlı olan eserlerin, kısa sürelerde (2-3 hafta) buldukları konum değiştirilmelidir. Ayrıca tekstil yüzeyleri için başka bir koruma yöntemi ise vitrin içerisinde sergilenen eserin görünürlüğü, vitrin üzerine yerleştirilen hareketli opak örtülerle sağlanmaktadır. Bu opak örtüler ziyaretçilerin esere yaklaşmasıyla açılarak eserin görünürlüğü sağlanmaktadır (Görsel-3; URL-2).

Görsel-2: Giysi Kumaşının Gün Işığından Solarak Etkilenmesi (URL-5).

Görsel-3: Royal Albert Memorial Müzesi Tarihi Kostümlerin Sergilenmesinde Kullanılan Vitrin Camına Uygulanan UV Filtreleme Filmi (URL-6).

1.4. Çeşitli Gazlar

Havada bulunan bazı gazlar zamanla havada bulunan su (H_2O) ile bir araya gelerek asit oluşturmaktadır. Bu zararlı gazların bulunduğu ortamdaki tekstil ürünleri önemli ölçüde tehlike altındadır. Örneğin bazı tekstilleri oluşturan selülozik lifler, asitle parçalanırken, protein lifleri ile oluşan tekstillerin asitli ortama daha dayanıklı olduğu tespit edilmiş ancak uzun süre maruz kaldıklarında bu liflerin de yıprandıkları görülmüştür. Ayrıca bazı boyar maddelerin de asidik ortamlardan daha çok etkilendiği gözlenmiştir. Örneğin, siyah gibi koyu renklerde kullanılan demir tuzlarının, reaksiyonlarda katalizator işlevi yaptığı için mutlaka eserin bulunduğu ortamın havalandırılmasına özen gösterilmelidir (Uygur, 2000: 67).

1.5. Atmosferik Kirleticiler ve Toz

Tarihi tekstillerin yıpranmasına yol açan unsurların başında hava kirliliği gelmektedir. Havada var olan zararlı gazlar, eserin üzerine yerleşerek, liflerin yıpranmasına neden olmaktadır. Özellikle tekstillerin sıcak ortamlarda veya güneş ışığına direk maruz kalacağı sergileme yöntemlerinden kaçınarak, eserin cam dolap içerisine alınarak korunması önemlidir.

Eserlerin saklandığı ortamlardaki kir ve toz tekstil yüzeyinde yıpranmaya neden olmaktadır. Tekstil lifinin üzerine yerleşen toz, ortamdaki kontrolsüz bağıl nemden etkilenerek, lif yapısının genişlemesine yol açar. Böylelikle toz, içine yerleştiği lifin genişlemesiyle yüzeyde hareket ederek bıçak etkisi yaratmaktadır. Kopan veya zarar gören lifler tekstil yüzeyinde olumsuz sonuçlara neden olmaktadır (The Textile Museum, 2001). Bu tür kirlerin eser üzerinden uzaklaştırılması gerektiğinde uzman bir kişi tarafından düşük güçte vakumlama yöntemi uygulanmalıdır. Eserlerin saklandığı ortamın, kapı, pencere yüzeylerinden veya yer döşemelerinden gelen toz, kir vb. gibi kirleticilerden korunmak amaçlı filtrasyon uygulanmalıdır.

Tekstil eserlerine havadaki gazlar dışında, direk temas ederek zarar veren diğer unsurlar ise, yapıştırıcılar ve ahşap gibi asit içeren malzemelerdir. Bu malzemelerdeki zehirli gazların yüzeye çıkması ve eserle temas etmesi durumunda, eser yüzeyinde yıpranmalar oluşmaktadır. Hava kirliliğinin olduğu sanayi bölgelerinde bulunan müzelerde, dışardan giren kirli hava filtre edilerek havanın temizlenmesi çok önemlidir. Ayrıca eserde asitsiz (pH 7-8.5) malzemeler (kumaş, kâğıt vb.) kullanılması, eser üzerinde asit oluşumunu engellemek amacıyla alınabilecek diğer bir önlemdir.

1.6. Biyolojik Etkenler

Tekstil eserlerinin üzerinde görülen kemirgenler, böcek, küf gibi zararlılar, eser lifleri üzerinde biyolojik bozulmalara neden olmaktadır. Selüloz ve protein kökenli lifler, yüksek nem ve sıcaklığa maruz kaldıklarında, tekstil yüzeyi üzerinde kahverengi renkte lekeler oluşturmaktadır (Baydar, 2001:367). Böyle bir biyolojik etkileşime yeni maruz kalmış bir tekstil yüzeyi üzerinde zaman kaybetmeden gerekli önlemler alınarak bozulma önlenabilmektedir. Ancak eser biyolojik etkileşime ileri safhada maruz kaldıysa, mantar ve böceklerin oluşabileceği düşünülmeli ve bu eserin diğer eserlerden uzaklaştırılarak farklı bir alanda korunmaya alınmalıdır. Böcek ve mikroorganizmaların eserden uzaklaştırılma işlemi kimyasal maddelerin kullanımı ile yapılırken bu kimyasalların (toksik özellik) eserlere zarar vermemesine dikkat edilmelidir.

Tekstillerin böcek istilalarına uğraması sonucu uygulanan diğer bir yöntem ise esere, soğuk hava ile dondurma yöntemi uygulanarak, böceklerin ortamdaki uzaklaştırılma işleminin yapılmasıdır. Böcek istilasına uğrayan eserler için son yıllarda, özellikle müzelerde bu yöntemle başvurduğu görülmektedir (Wolf, 1995: 81).

Toprakta ve havada her zaman olan mikroorganizmalardan biri de küftür. Küf, yoğun nemli havada sporlanma ile selülozik liflerde (pamuk, keten ve rayonda bulunan) çoğalır. Tekstil yüzeyinde küf gri, siyah, yeşil renkte kalıcı lekeler meydana getirir. Küf ve mantarlar, tekstil yüzeyinde renk değişimi yaparak yoğun bir koku (küf kokusu) bırakırlar. Tekstil yüzeylerinin küfe maruz kalmaları durumunda ortam havalandırılarak eser üzerinde konservatör tarafından uygun görüldüğünde dikkatlice vakum işlemi yapılmalıdır. Eserlerin saklandığı ortamın temiz hava ile havalandırılması, sıcaklık ve nem oranlarının kontrolleriyle ortamdaki küf sorunu ortadan kalkacaktır.

1.6.1. Afetler

Doğal afetler tarihi tekstillerin zarar görmesine neden olan diğer bir önemli etkidir. Bu afetler su baskını ve yangındır.

• **Su Baskını;** Eserin bulunduğu binanın yapı özelliği ve eserin saklandığı kat önemlidir. Çünkü binaların alt katlarında saklanan eserler, su baskınına daha çok uğrayabilirler. Bu nedenle tarihi eserlerin saklandığı ve sergilendiği ortamların, su baskınına maruz kalmayacağı bina katlarında yer

almaları ve esere zarar vermemesi açısından su borularının kontrollerinin sık sık yapılması çok önemlidir.

• **Yangın;** Eserlerin saklandığı ve sergilendiği bina içinde yapılan tamirler, uzman olmayan kişiler tarafından çekilen elektrik sistemleri, yanıcı çözücüler, söndürülmeyen sigara izmaritleri, yangınlara neden olmaktadır. Eserlerin yangından korunması için öncelikli olarak itfaiye ile bağlantı ağı, otomatik bir sistem üzerinden yapılmalıdır. Eserlerin bulunduğu yerlerde yangın alarm cihazları yerleştirilmelidir. Önemli telefonların kolay ulaşılabilirliği (İtfaiyenin telefon numarası) ve personele, yangında nasıl hareket etmeleri hakkında bilgi verilmelidir. Ayrıca bina içerisinde kullanılan uzatma kabloları yerine, onaylı kablolar, aydınlatma armatörü ve elektrik prizleri uzman elektrik teknisyeni tarafından montajı sağlanmalı ve periyodik olarak kontrolleri yapılmalıdır (URL-3).

Eserlerin saklanarak korunması ve sergilenmesi için alanında bilgi ve tecrübeye sahibi olan uzman kişi ve kurumlar tarafından koruyucu konservasyon uygulamalarının yapılması çok önemlidir. Aksi takdirde tarihi tekstiller olumsuz çevresel faktörlerden ve insan faktörlerinden zarar görebilirler.

2.20. Yüzyıl Tarihi Kadın Giysilerinin Yıpranmasına Neden Olan Faktörler ve Alınması Gereken Önlemler

Tarihi giysilerin saklandıkları veya sergilendikleri ortamda görülen olumsuz çevresel faktörler, giysi kumaşında ve giysi süslemesinde kullanılan boncuk, taş, kurdele gibi öğelerin zarar görmesine, hatta ilerleyen zamanda önlem alınmazsa giysilerin yıpranarak yok olmasına neden olacaktır. Dünyada, tarihi kostümler, müze ortamında konservatör tarafından uygulanan koruyucu konservasyon teknikleri ile sergilenmekte ve depolanmaktadır. Ayrıca ülkemizde olduğu gibi Dünyada da bazı özel kurum veya kişiler tarafından, tarihi giysilerin saklandığı koleksiyonların olduğu bilinmektedir. Bu koleksiyoncular, çoğu zaman bir tekstil konservatörü ile iş birliği içerisinde çalışarak eser ile ilgili tüm bilgi ve teknik yardım almaktadırlar. Ancak tekstillerin korunmasında bilgi sahibi olmayan aile yadigârı eşyaları bilimsel olmayan yöntemlerle evlerinde saklayan kişilerin bilgilendirilmesi için ilgili devlet kurum ve kişilere önemli görevler düşmektedir. Çünkü bu tarihi tekstillerin zarar görmeden geleceğe aktarımı önemli bir sosyal sorumluluktur.

Çalışmanın amacı 20. Yüzyıla ait özel bir koleksiyonda saklanan 50'ye yakın kadın giysi örnekleri incelenerek içerisinden seçilen 3 eser üzerinde yapılan araştırma ve inceleme sonucunda elde edilen verilerin sunulmasıdır. Çünkü tarihi giysilerin korunması için uygulanan koruyucu yöntemlere dair sınırlı sayıda bilimsel çalışma bulunmaktadır. Bu nedenle, çalışmanın literatüre özgün bir katkı sağlaması hedeflenmiş ve kültürel varlıklarımızın gelecek kuşaklara aktarılmasını güvence altına almak adına koruyucu konservasyon yöntemlerinin incelenen eserler üzerinde uygulanması gereken yöntemler vurgulanacaktır.

3.1. Örnek-1. Eser:

20. Yüzyıla Ait Kadın Cepkeni ve Şalvarı

20. yüzyıla ait kadın cepken ve şalvarı özel bir koleksiyona aittir. Kadın giysisi mor renkte pamuk ve keten kumaşlardan dikilmiştir. Giysinin kumaş süslemelerinde Dival işi tekniği kullanılarak çiçek motifleri simle işlenmiştir. Eserin, cepken ve şalvar giysilerini ayrı ayrı incelersek;

Görsel-4: Özel Bir Koleksiyona Ait 20.Yüzyıl Kadın Cepkenin ön ve arka Görseli (Ayşe Gamze ÖNGEN, 2013).

• **Kadın Cepkeni:** Cepkenin ön beden kumaşı iki parçadan oluşmuştur (Görsel-4). Cepkenin sağ ve sol bedenini oluşturan bu kumaş parçalarının, omuzdan bele kadar olan uzunluğu 33 cm, belden kalçaya doğru uzanan pileli ek kumaşın boyu ise 20 cm'dir. Cepkenin omuz genişliği ise 37 cm'dir. Cepkenin ön bedeninin sağ ve sol omuz bölgesinde 3'er adet kırma makine dikişi ile yapılmıştır. Kadın cepkeninin sağ ve sol bel bölgesinde 4'er tane pili kaşe yer alır.

Cepkenin arka bedeni iki parça kumaşın makine dikişi ile dikilerek birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Kadın cepkeninin arka sağ ve sol omuzunda 10 cm uzunluğunda 2 pens yer alır. Eserin orta kısmında görülen daraltma işlemi bel bölgesinden başlayarak arka yakaya kadar 29 cm uzunluğundadır. Ayrıca cepkenin arka bedeninin sağ ve sol bölgelerinde de cepkenin orijinal formunu bozan 23 cm uzunluğunda ilave daraltma işlemi yapılmıştır. Kadın cepkeninin etek ucu katlaması 1cm eninde kumaşın içe katlanarak makine dikişi ile dikilmesiyle yapılmıştır. Cepkenin içi, beyaz tülbe bezle kaplanarak astarlanmıştır (Görsel-4).

Kadın cepkeninin bedenine takılan kolun boyu;50 cm olup kolunun genişliği;40 cm'dir. Takma kol, kumaşın orta kısımdan birleştirilerek makine dikişi ile dikilerek oluşturulmuştur. Takma kol bedene 4 adet kırma ile takılmıştır. Ayrıca takma kolun kumaşından kullanılarak, kol ağzına 6 cm eninde ilave kumaş makine dikişi ile dikilerek eklenmiştir (Görsel-5). Cepkenin 0 yakasına sonradan bebe yaka katılmıştır.

Görsel-5: Özel Bir Koleksiyona Ait 20.Yüzyıl Kadın Cepkenin Kol detayları (Ayşe Gamze ÖNGEN, 2013).

Cepkenin beden bölgesinde görülen süsleme özelliği incelediğimizde; cepken kumaşı üzerinde 12 ve 5 cm uzunluğunda lale ve papatya çiçek demetleri irili ufaklı serpmeye şekilde dival tekniği ile işlenerek yerleştirildiği görülür. Cepkenin sağ ve sol bebe yakasının ön ucunda da bu çiçek demetleri yer almaktadır. Ayrıca birbirini tekrar eden 90 cm uzunluğundaki yaprak motifi cepkenin sağ bel bölgesinden başlayarak yakanın ön ve arkasını çevreleyerek sol bel hizasında son bulur. Cepkenin kol ağzlarında da 26 cm uzunluğunda aynı desenin çevrelediği görülmektedir. Desenler, sırma sarma makinesi ile oluşturulmuş ve desenlerde, pul ve bakır tel elde desen üzerine monte edilmiştir (Görsel-5).

• **Kadın Şalvarı:** Kadın şalvarının boyu 85 cm, eni: 120cm, paça genişliği: 56 cm, ağ boyu 50 cm'dir. Şalvarın ön ve arka bedeni 3 parçadan oluşmuştur. Şalvarın ön ortasında 27 cm uzunluğunda ek kendi kumaşından parça kumaş makine dikişi yapılarak ilave edilmiştir. Şalvarın paça kıvrımı ile bel lastik yeri için, 3,5 cm eninde kumaş içe doğru katlanarak makine dikişi ile dikilerek oluşturulmuştur (Görsel-6).

Kadın şalvar kumaşı üzerinde 12 ve 5 cm uzunluğunda lale ve papatya çiçek demetleri irili ufaklı serpmeye şekilde yerleştirilmiştir. Şalvarın ön orta bedenine takılan ilave kumaşın sağ ve sol kenarları, 27 cm uzunluğunda birbirini takip eden yaprak motifleriyle süslenmiştir. Desenler, sırma sarma makinesi ile oluşturulmuş ve desenlerde, pul ve bakır tel elde desen üzerine monte edilmiştir (Görsel-6).

Görsel-6: Özel Bir Koleksiyona Ait 20.Yüzyıl Kadın Şalvarın Ön Detayı (sol görsel) ve Arka Görüntüsü (Sağ Görsel)
(Ayşe Gamze ÖNGEN, 2013).

Kadın Cepken ve Şalvarında Tespit Edilen Yıpranmalar: Özel bir koleksiyona ait olan kadın cepken ve şalvarın geçmişte hangi koşullarda saklandığı ve eser üzerinde koruyucu konservasyon yapıp yapılmadığı ile ilgili bilgi yoktur. Ancak incelemeler sonucunda cepken ve şalvar kumaşı üzerinde görülen sökük, yırtık, renk değişimi, leke ve küf kokusu, geçmişte giysilerin saklandığı ortamın/ortamların elverişli olmadığını göstermektedir. Bu ortamda eserler yüksek derecede nem, sıcaklık, ışık gibi zararlı faktörlere maruz kalmalarından dolayı eserde küf, mantar ve böcek gibi olumsuz çevresel faktörlerle de karşılaşmıştır. Eserlerin yıpranmasına neden olan olumsuz çevresel faktör yanında insan faktörünün de olumsuz etkileri olduğu eser incelemelerinde tespit edilmiştir. Örneğin, cepkenin arka beden üzerinde doğru olmayan daraltma işlemi yapılarak gerek eserin yıpranmasına gerekse eser üzerindeki süsleme öğelerin zarar görmesine neden olmuştur. Ayrıca eserin cepken ve şalvar kısmında kumaş rengindeki beyaz lekeler, eserin kimyasallara maruz kaldığını göstermektedir (Görsel-7, 8).

Kadın cepken ve şalvarının bir konservatör tarafından incelenerek gerektiğinde uygun yöntemlerle esere zarar verilmeden temizlik işlemlerinin yapılmasıyla korumaya alınması veya müze ortamında saklanması önerilmektedir.

Görsel-7: Özel Bir Koleksiyona Ait 20.Yüzyıl Kadın Cepkenin Arka Bedenine Ait 2 Adet Kumaş Detay Görünümü
(Ayşe Gamze ÖNGEN, 2013).

Görsel-8: Özel Bir Koleksiyona Ait 20.Yüzyıl Kadın Şalvar Kumaşındaki Koyu renk ve Cepken Kumaşındaki Beyaz Renkte Lekelerin Detayı.
(Ayşe Gamze ÖNGEN, 2013).

3.2. Örnek-2. Eser: 20. Yüzyıla Ait Kadın Entarisi

20. yüzyıla ait kadın entarisi, özel bir koleksiyona aittir. Kadın entarinin modeli, göğüs bölgesinden genişleyerek aşağıya doğru düz iner. Entarinin kumaşı pembe renk pamuklu kumaş üzerine krem renk ve simli çiçek ve çelenk motifleri yer alır. Entarinin boyu 120 cm, etek gelişi 186 cm, omuz genişliği 42 cm'dir (Görsel-9).

Görsel-9: Özel Bir Koleksiyona Ait 20.Yüzyıl Kadın Entarisinin Ön ve Arka Beden Görüntüsü (Ayşe Gamze ÖNGEN, 2013)

Entarinin ön bedeni, 2 parça pamuklu kumaşın makine dikişleriyle dikilerek birleşmesiyle oluşmuştur. Entarinin ön bedeninin sağ ve sol omuzundan başlayan göğüs bölgesine doğru inen 20 cm uzunluğunda aralıklı yerleştirilmiş 3 kırma, kumaş üzerinden makine dikişi ile dikilerek oluşturulmuştur (Görsel-10).

Görsel-10: Özel Bir Koleksiyona Ait 20.Yüzyıl Kadın Entarisinin Ön Yaka Detayları (Ayşe Gamze ÖNGEN, 2013)

Entarinin oval formda olan yakanın ön açıklığı 14 cm'dir. Yakanın ön açıklığı, 7 cm ara ile dikilmiş 2 adet çıtçıtla kapatılmıştır. Oval formda olan yakaya kendi kumaşından 9 cm genişliğinde bebe yaka sonradan takılmıştır. Bebe yaka kumaşının üzerine, 3 cm eninde güpür dantel dikilerek

yerleştirilmiştir. Ayrıca bebe yakanın uç kısmına da ayrıca 6 cm eninde güpür dantel kırma tekniğiyle monte edilmiştir (Görsel-10).

Kadın entarisinin arka beden kumaşı 4 parçadan oluşmuştur. Entarinin arka beden ortasında bir adet 23 cm uzunluğunda 1 kırma, sağ ve sol omuz bölgesinde 2 şer adet kırma 18 cm uzunluğunda olan toplamda 5 adet kırma yer alır. Kırmalar makine dikişi ile kumaş üzerine dikilerek oluşturulmuştur.

Görsel-11: Özel Bir Koleksiyona Ait 20.Yüzyıl Kadın Entarisinin Kol Manşet Detayı (Ayşe Gamze ÖNGEN, 2013).

Görsel-12: Özel Bir Koleksiyona Ait 20.Yüzyıl Kadın Entarisinin Ön Bel Bölgesinin İç Kısımındaki Lastik Yerinin Detayı (Ayşe Gamze ÖNGEN, 2013).

Entarinin kol uzunluğu 44 cm, genişliği 40 cm, kol ağzı 30 cm'dir. Entarinin kol ağzında yer alan kumaş üzerine 3 cm eninde güpür dantel dikilmiş olup ayrıca kol ağzının uç kısmına da 6 cm genişliğinde güpür dantel kırma tekniğiyle dikilmiştir (Görsel-11). Entarinin beden iç astarı pembe pamuklu kumaşla kaplanmış ancak daha sonra belden eteğe kadar olan bu iç astar kesilmiş olduğu tespit edilmiştir. Entarinin kol içine de pembe pamuklu kumaşla astarlama yapılmıştır. Entarinin ön bel bölgesinin iç kısmında ana kumaş üzerine içine lastik yerleştirmek amacıyla 3 cm yüksekliğinde makine dikişi görülür (Görsel-12). Entarinin iç kısımda astarla kaplama yapılmış ancak astara temiz iş yapılmamıştır. Etek ucu katlaması 4 cm makine dikişiyle yapılmıştır.

Kadın Entarisi kendinden çiçek desenleriyle süslenmiş kumaşla dikilmiştir. Ayrıca eserde güpür dantel kullanılmıştır (Görsel-11,12).

Kadın Entarisinde Tespit Edilen Yıpranmalar: Özel bir koleksiyona ait olan kadın entarisi geçmişte hangi koşullarda saklandığı ve eser üzerinde herhangi bir koruyucu konservasyon yapıp yapılmadığı ile ilgili bilgi yoktur. Ancak incelemeler sonucunda eser kumaşlarında tespit edilen sökülmeler, yırtıklar, renk değişimi, lekeler, doku kaybı ve yoğun küf kokusu, geçmişte giysilerin saklandığı ortamda, olumsuz çevresel faktörlere maruz kalmış olduğunu göstermektedir. Kadın entarisinin yıpranmasına ve bozulmasına neden olan en önemli etkenlerin başında giysilerin gün ışığına

maruz kalması nemli ve tozlu ortamda saklanmasıdır. Ayrıca eserlerin yıpranmasına neden olan olumsuz çevresel faktörler yanında insan faktörünün de esere zarar verdiği görülmüştür. Kadın entarisinin iç beden astarı kesilmiş ve giysi üzerinde farklı daraltma işlemleri yapılarak gerek eserin yıpranmasına gerekse eser üzerinde yer alan süsleme öğelerin zarar görmesine neden olunmuştur (Görsel-13).

Görsel-13: Özel Bir Koleksiyona Ait 20.Yüzyıl Kadın Entari Kumaşındaki Yırtık, Sökük ve Leke Detayları
(Ayşe Gamze ÖNGEN, 2013).

Kadın entarisinin bir konservatör tarafından incelenerek uygun yöntemlerle esere zarar verilmeden temizlik işlemlerinin yapılmasıyla korumaya alınması veya müze ortamına taşınarak saklanması önerilmektedir.

3.3. Örnek-3. Eser:

20. Yüzyıla Ait Kadın Entari

20. yüzyıla ait kadın entarisi, özel bir koleksiyona aittir. Kadın entarisi keten, pamuk ve dantel kumaşlardan dikilerek üretilmiştir. Entarinin kumaşında mor renk zemin üzerine, krem renkte kabartma çiçek motifleri yer alır. Entarinin boyu 138 cm, etek genişliği 220 cm'dir. Entarinin ön bedeni 2 parça kumaşın makine dikişiyile dikilmesiyle oluşmuştur (Görsel-14).

Görel-14: Özel Bir Koleksiyona Ait 20.Yüzyıl Kadın Entarinin Ön Detay Görünümü ve Arka Görünümü
(Ayşe Gamze ÖNGEN, 2013).

Entaride omuz bölgesinden başlayan 23 cm uzunluğunda göğüs bölgesine doğru inen bir roba çalışması yapılmıştır. Kadın entari kumaşının üst bedene oturması için de göğüs bölgesinin sağ ve sol yanlarına gelecek şekilde sekizer (8) adet kırma ile daraltma işlemi yapılmıştır. Yapılan kumaş üzerindeki kırma işlemi entarinin ön kısmında ayrıca desen görüntüsü de oluşturmuştur. Ön üst bedendeki kırılmalardan başlayan, kendinden desenli krem renk dantel kumaşı, robanın üzerini ve entarinin hâkim yakasını üzerini kaplamaktadır (Görsel-14).

Entari, hâkim yaka formunda olup sol yakanın kumaşı sağ yaka kumaşı üzerine kapanan modeldedir. Yaka açıklığının kapanması, 2 adet göğüs üzerinde, 2 adet boyun kısmında toplamda 4 çift çıt çıt dikilerek yapılmıştır. Hâkim yaka 38 cm genişliğinde 3 cm enindedir. Hâkim yakanın üzerinde yer alan krem kendinden desenli tülün üzerine, ayrıca 1 cm genişliğinde krem renk kordon makineyle dikilmiştir. Entarinin hâkim yakası haricinde ilave olarak ayrıca takma bebe yaka yer alır. İki parçadan oluşan bebe yaka entarinin kumaşıyla ayrı ayrı çalışılmıştır. Bebe yakanın sol parçası arka sırt ortasından başlayarak göğüs sol ortasına iner, diğer yaka parçası sağ sırt ortasından başlayıp, ön göğüs sağ ortasına inerek son bulur. Bebe yaka 54 cm uzunluğunda, 11 cm genişliğindedir. Bebe yakayı oluşturan 2 parça yakanın uç kısımları oval formdadır. Takma yaka bedene çıt çıtla, elde dikilerek yerleştirilmiştir. Yakada çıtçıtlar ön ve arka beden birleşim yerlerinde görülür. Bebe yakanın uç kısmı, dantel kordon ve biye ile

çevrelenerek süslenmiştir. Ayrıca bebe yakanın uç kısmına takılan kordona 1 cm ara ile 3 cm uzunluğunda boru ve kesme boncuk takılmıştır (Görsel-15).

Görsel-15: Özel Bir Koleksiyona Ait 20. Yüzyıl Kadın Entarinin Ön ve Arka Görünümü, Yak Detayı (Ayşe Gamze ÖNGEN, 2013)

Entarinin arka beden kumaşı 4 parçadan oluşur. Entarinin arka beden ense, ortasından başlayan ve bel hattına kadar inen pili kaş, zikzak makine dikişi ile tutturulmuştur. Ayrıca sağ ve sol omuzda bir adet kırma pile bele kadar makine dikişle dikilerek yerleştirildikten sonra, belden aşağıya doğru serbest bir şekilde iner (Görsel-15).

Entarinin omuz genişliği 44 cm, iç içe geçmiş kolum toplam uzunluğu 50 cm ve kol geliştigi 40 cm, kol manşeti 24 cm'dir. Entarinin takma kolu 3 kırma ile bedene yerleştirilmiştir. Kol iki parça giysi kumaşının birleşimi ile oluşturulmuştur. Entarinin kolu iç içe geçmiş iki kumaş parçasıyla oluşturulmuştur. Birinci kol 32 cm uzunluğunda olup bu kolun manşet kısmının iç kısımdan 18 cm uzunluğunda ikinci bir kol çıkmaktadır. Birinci kol manşetinde kullanılan kordon dantel daha sonra ikinci kolun manşetinde de kullanılmıştır. İç içe geçmiş olarak yerleştirilen kolların kumaş birleşim yerleri bu kordon dantelle süslenerek kapatılmak istenmiştir. Kolun iç astarı krem renk pamuklu bezle makinede dikilerek yapılmıştır (Görsel-16).

Görsel-16: Özel Bir Koleksiyona Ait 20.Yüzyıl Kadın Entarinin Kol Detay Görünümü (Ayşe Gamze ÖNGEN, 2013).

Entarinin iç astarı bele kadar pamuklu krem renk kumaşla makine dikişi ile dikilmiş, temiz iş yapılmamıştır. Entarinin etek ucuna 10 cm krem renk

pamuklu kumaşla görülmeyecek şekilde katlama işlemi makine dikişi ile dikilerek yapılmıştır.

Görsel-17: Özel Bir Koleksiyona Ait 20.Yüzyıl Kadın Entarinin Yaka ve iç Astar Detay Görünümü
(Ayşe Gamze ÖNGEN, 2013).

Kadın Entarisinde Tespit Edilen Yıpranmalar: Özel bir koleksiyona ait olan kadın entarisi geçmişte hangi koşullarda saklandığıyla ve üzerinde koruyucu konservasyon yapıp yapılmadığıyla ilgili bilgi yoktur. Ancak incelemeler sonucunda eserin üzerindeki deformasyon (sökük, yırtık, doku kaybı renk değişimi, leke gibi) ve küf kokusunun hissedilmesi, geçmişte giysilerin saklandığı ortamda, nem, sıcaklık, ışık, küf mantar ve böcek gibi olumsuz çevresel ve insan faktörüne maruz kalmış olduğunu düşünülmektedir. Entarinin kendinden çiçek desenli kumaşında ve dantel kordon ve boncuklarda görülen kopma, sökülme, renk değişimi, kumaş üzerinde leke, yırtılma en önemli nedeni giysilerin nemli ve tozlu bir ortamda direk zararlı gün ışığına maruz kalmış olma ihtimalini göstermektedir. Böylelikle eserin gerek kumaş yapısında gerekse eserin kumaş üzerindeki süsleme öğelerinin zarar görmesine neden olmuştur (Görsel-17).

Kadın entarisinin konservatör tarafından kapsamlı olarak incelenerek gerekli temizlik yöntemlerinin esere zarar verilmeden yapılması ve korumaya alınması veya müze ortamına taşınarak saklanması önerilmektedir.

Sonuç

Tarihi giysilerin korunarak saklandığı ortamda meydana gelen olumsuz çevresel faktörler, giysi kumaşını oluşturan doğal elyaf ile etkileşime girdiğinde, esere zarar vermeye başlar hatta ilerleyen zaman içerisinde önlem alınmazsa yıpratılarak yok olmalarına neden olur. Dünyada, tarihi kostümler müze ortamında konservatör tarafından uygulanan koruyucu konservasyon teknikleri ile sergilenmekte ve depolanmaktadır. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de bazı özel kurum veya kişiler tarafından koleksiyonlarında tarihi giysilerin sakladıkları bilinmektedir. Bu koleksiyoncular çoğu zaman bir tekstil konservatörü ile iş birliği içerisinde çalışarak eser ile ilgili bilgi ve teknik yardım almaktadırlar. Ancak

tekstillerin korunmasında bilgi sahibi olmayan, aile yadigârı eşyalarını bilimsel olmayan yöntemlerle evlerinde saklayan kişilerin, öncelikli olarak koruyucu konservasyon yöntemleri hakkında bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bunun içinde bu konuda ilgili devlet kurum ve kişilere önemli görevler düşmektedir. Böylelikle tarihi giysilerin korunarak gelecek kuşaklara aktarımı sağlanabilir.

Tarihi tekstillerimizin birçoğu anonim özellik gösteren yaşamdan beslenen, yaşayan ve yaşamı da besleyen birikimlerimizdir. Bu nedenle makalede tanıtılan 3 geleneksel kadın giysi örneğinin, tarihi eser niteliği taşıması üzerine yapılan araştırma ve incelemelerde, eserlerin koruyucu konservasyona uygun yöntemlerle korunmadığı tespit edilmiştir. Çalışmada elde edilen incelemeler sonucunda kadın giysilerindeki tespitler şu şekildedir; 20. yüzyıla ait kadın giysileri üzerinde yapılan çalışmada, eserlere ait kapsamlı bir bilgi bulunmadığı için, eserlerle ilgili tespitler var olan durumları üzerinden yapılmıştır. Kadın giysi kumaşının üretiminde kullanılan doğal elyafın yapısal özelliği nedeniyle başlayan bozulmalar, eserlerin saklandığı ortamın elverişsizliği nedeniyle daha da hızlanarak, eserlerin önemli derecede zarar görmesine neden olmuştur. Bu incelemelerde ilk dikkat çeken eserlerdeki yoğun küf kokusudur. Bu da eserlerin ya su baskınına maruz kaldığını ya da nemli bir ortamda saklandığını düşündürmektedir. Ayrıca kadın giysileri üzerinde nemden kaynaklandığı düşünülen giysilerin kumaş renginde matlık, giysi kumaşında ve süslemelerinde lekelenmeler, renk solmaları, yıpranmalar, doku kaybı ve süsleme öğelerinde kopma ve kayıplar tespit edilmiştir. Bununla beraber toz ve nemli ortamda saklanan bu giysilerde çeşitli organizmaların ürettiği de düşünülmüş ve koleksiyonda yer kadın giysilerin üzerinde gümüşçü böceğine rastlanmıştır. İncelenen kadın giysilerinde kullanılmış olan agraf, çıtçıtlar gibi metal aksesuarlar olumsuz faktörlerden etkilenecek eserin kumaş yüzeyinde pas lekesine ve sert bir yüzey olmasından dolayı hassas liflerin yıpranmasına neden olmuştur.

İncelenen kadın giysileri sadece olumsuz çevresel faktörlere maruz kalmamıştır. Esere zarar vererek yıpranmasına neden olan diğer bir etkende insan faktörüdür. İnsan hatalarının eser üzerindeki etkileri şu şekilde tespit edilmiştir; kadın giysilerinde eser kumaşının renginden ve lif gramajından farklı ipliklerle, elde dikim veya makine dikişinin yapılması, esere zarar verilmiştir. Ancak eserlerde görülen bozulmalara (yırtık ve sökölme gibi) müdahale yapılacak ise bu işlem mutlaka bir uzman tarafından eserin orijinalliği korunarak konservasyona uygun dikiş tekniklerinin ve malzemelerinin kullanılmasıyla yapılmalıdır. Örneğin, incelenen kadın giysilerinden Örnek-1'deki eserde yer alan kadın cepken ve şalvarının kumaşında görülen beyaz lekelerin eserin temizlik işleminde beyazlatıcı veya kimyasal maddelere maruz kalarak yapıldığını göstermektedir. Ancak tarihi eserlerimizin temizliği kimyasal madde kullanmadan sadece konservasyon yöntemleri ile bir uzman tarafından yapılmalıdır.

Çalışmada geleneksel kadın giysilerinin üzerinde yapılan incelemelerde olumsuz faktörlerle birlikte, eserlere ait daha önceden oluşturulmuş kimlik bilgilerinin olmadığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda eserlerin korunmasında önemli olan eser kimlik bilgilerinin konservatör veya uzman kişiler tarafından hazırlanması gerekmektedir. Önce esere ait geçmişiyile ilgili bilgiler var ise incelenerek ve bu günkü durumunu da anlatan kapsamlı bir rapor hazırlanmalıdır. Bu raporda, eserin üretim tekniğini, nereden geldiğini (bağış veya satın alım), ölçüleri, eser üzerinde onarım (restorasyon) yapıp yapılmadığı, eserin rengi, eserde kullanılan malzemeler, eserin süsleme öğeleri, üretim tekniği gibi tüm araştırmaların toplandığı bilgiler bu esere ait kimlik belgesinde yer almalıdır. Kadın giysileri mutlaka incelenmeden önce ve sonra fotoğraflarının çekilmesi çok önemlidir. Envanter numarası bulunmayan eserlere envanter numarası verilmelidir. Eser incelemeleri mutlaka pamuklu bir eldivenle ve yıkanmış apresi alınmış ütülenmiş pamuklu bir kumaş üzerinde yapılması önemlidir.

İncelenen kadın giysi örneklerinin temizlik işlemleri konservatör tarafından yapılmalıdır. Böylelikle giysi kumaşlarında görülen bozulmalar, uzman kişi tarafından göz önünde bulundurularak eser temizliğine karar verilmelidir.

Tekstil ürünlerinin sergileme ve saklama koşulları birbirinden farklılık gösterebilmektedir. Özellikle tekstillerin biçim özellikleri ve yıpranma derecelerine göre sergilenmeli ve saklanmalıdır. Eser kumaşlarının birbirleri ile temasının engellenmesi için asit içermeyen kâğıt veya pamuklu bez kullanılmalıdır. Giysilerin saklandığı ortamda, ışığın (doğal-yapay)esere zarar vermesi engellenmelidir. Eserlerin depolandıkları veya sergilendikleri yerlerde oluşacak yangın ve su baskınlarının olmaması için tüm önlemlerin alınması ve sık sık kontrollerin yapılması önemlidir.

Ülkemizde taşınabilir kültür varlıklarının gelecek kuşaklara bırakılması adına, günümüz müze anlayışında, eserlerin daha iyi korunması için konunun uzmanları tarafından teknolojinin takibinin yapılması ve bu alanda toplumun da bilinçlendirilmesi için herkese açık toplantıların ve eğitimlerin sık sık yapılması çok önemlidir. Bu bağlamda kadın giysileri üzerinde yapmış olduğumuz araştırma ve incelemeler sonucunda, geleneksel giysiler üzerinde elde edilen bilgilerle eserlerin kimlikleri oluşturulmuştur. Bu bilgiler doğrultusunda bizden sonra koleksiyonu incelemek isteyen araştırmacılara yardımcı olunacağı düşünülmektedir. Böylelikle bu çalışmanın literatüre özgün bir katkı sağlayacağı ve kültürel varlıklarımızın gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir çalışma örneği oluşturduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Baydar, N. (2001). Kütüphanelerdeki el yazmaların pasif konservasyonu. *Türk Kütüphaneciliği*, 15 (4), 365-377.
- Wolf, S. J. (1995), Koleksiyonlarda yer alan tekstillerin bakımı ve korunması. (çev.: Nevin Enez). *Antik Dekor Dergisi*, 29, 80-84.

The Textile Museum, (2001). "Guidelines for the care of textiles". Environmental Control, Washington, DC,
Uygur, A. (2000), Müzelerde bulunan tarihi tekstil ürünlerinin korunmasını etkileyen koşullar ve alınabilecek önlemler. *I. Ulusal taşınabilir kültür varlıkları konservasyonu ve restorasyonu kolokyumu*, 6-7 Mayıs-1999, 65-74, Ankara.

Elektronik Kaynaklar

- (URL-1): American Institute for Conservation of Historic and Artistic Works, "Caring for your treasures". Textiles, a guide for cleaning, storing, displaying, handling, And protecting your personal heritage 2013 (Erişim: 22.10.2013)
http://www.conservationus.org/data/n_0001/resources/live/textiles.pdf,
(URL-2): Canadian Conservation Institute "Textiles and the Environment". Home >Publications >CCI Notes 13/1, Canadian Conservation Institute - Home >Publications >CCI Notes 13/1, www.cciicc.gc.ca, 2013 (Erişim: 22.03.2013)
(URL-3): Paul Baril, "Museum Fires and Losses", CCI Notes 2/7, Canadian Conservation Institute, Canadian Conservation Institute, www.cci-icc.gc.ca, (Erişim: 22.03.2013)
(URL-4): <https://www.endustri-dunyasi.com/makale/muezeler-icin-nem-ve-sicaklik-> oelcuemue, (Erişim:23.10.2023)
(URL-5): [www.rammuseum.org.uk /conservation/collection-care/](http://www.rammuseum.org.uk/conservation/collection-care/) (Erişim: 23.10.2023)
(URL-5): http://anthropology.si.edu/conservation/hall_11.htm, (Erişim: 16.10.2023).

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir. /Article does not require an Ethics Committee Approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.